

Wstęp

<https://doi.org/10.18778/7969-789-2.01>

Problematyka uczestnictwa dziecka w kulturze, a także sposobów wprowadzania go w świat literatury, od wielu lat pozostaje ważną częścią rozważań, nie tylko naukowych, na całym świecie. Dostrzegając zagrożenia (ale i korzyści) płynące z obecnych na każdym etapie dziecięcego rozwoju elektronicznych mediów, badacze bardziej niż kiedykolwiek usiłują zwrócić uwagę na istotny udział książki i czytania w życiu dziecka. Co więcej, powszechnie zaakceptowano potrzebę włączania do tego procesu dzieci od pierwszych miesięcy życia, słusznie podkreślając związek pomiędzy głośnym czytaniem a kształtowaniem wrażliwości i wyobraźni. Publikacja, którą Państwu prezentujemy, wpisuje się w nurt badań nad wpływem czytania i literatury na rozwój dziecka, poczynając od jego najmłodszych lat.

Książka została podzielona na dwie części: pierwszą, poświęconą książkom dla dzieci w różnych ujęciach, i drugą, zawierającą omówienie rozmaitych form i metod rozbudzania zainteresowań czytelniczych w najmłodszym wieku. Wśród autorów prezentujących swoje rozważania w części zatytułowanej *Dziecięce przestrzenie literatury* znaleźli się filolodzy, a także skandynawistka oraz psycholog edukacyjny. Wszyscy reprezentują środowiska naukowe; niektórzy z nich to doświadczeni autorzy tekstów, inni zaś znajdują się u progu rozwoju swojej kariery naukowej.

Zgromadzony materiał rozpoczyna tekst Hanny Dymel-Trzebiatowskiej, która – jako skandynawistka – zajęła się powieściami o Muminkach fińskiej pisarki i malarki Tove Jansson. Książki te – jak podkreśliła autorka – postrzegane są w Polsce jako literatura dziecięca, jednak wiele treści skierowanych jest do dorosłych. W artykule zawarto dokumentację poświadczającą dwuadresowość książek tej pisarki. Tekst Girgin Günseli, psychologa edukacyjnego i jej współpracowników z ośrodków badawczych w Turcji zawiera opis projektu wspierania rozwoju młodych uczniów poprzez pisanie opowiadań, których skuteczność została potwierdzona metodą eksperymentalną. Autorka zwróciła uwagę, iż pisanie książek literackich dla dzieci jest bardzo znaczącą kwestią, a ludzie, którzy to robią, powinni mieć wiedzę na temat aspektów rozwojowych dzieci, rozumieć do głębi ich wnętrza duchowe.

Zupełnie inny na tle prezentowanych jest artykuł Alicji Mazan-Mazurkiewicz. Wyrasta on – jak pisze sama autorka – z dwójakiej inspiracji: profesjonalnego zainteresowania literaturą i książką dziecięcą oraz osobistego doświadczenia mamy dwóch córek. Lata praktykowania roli pośrednika lektury, którym się stała, zaowocowało w jej przypadku wieloma obserwacjami dotyczącymi rozwoju kompetencji lekturowych i samoświadomości czytelniczej dzieci. Podstawową kwestią podjętą w artykule jest stosunek dziecka do samej literackości, rozumienie fikcji literackiej. Wiele obserwacji dotyczy reakcji młodych czytelniczek na stronę graficzną książek.

Kolejny materiał opracował Murat Sayim, naukowiec poświęcający szczególną uwagę obrazowi dziecka w literaturze. Wierny swym zainteresowaniom badawczym przedstawił zagadnienie wpływu obsesyjnej pasji czytania na charakter młodego czytelnika. Autor zbadał, czy nawyki czytelnicze dzieci można traktować jako mechanizm samoobrony przeciw władzy osób dorosłych, jak również podkreślił, że obsesyjny akt czytania może skutkować rozczarowaniem. W artykule została omówiona historia osieroconego rodzeństwa, które tworzy rodzinę z dala od świata zdominowanego przez dorosłych. Tymczasowe rozwiązanie w celu przetrwania kończy się nieuniknionym posłuszeństwem względem świata dorosłych. Autor zmierza do wniosku, że dziecięcy akt pasji czytania może zapewnić lepsze samopoczucie jedynie na krótką chwilę, ucieczka od ucisku dorosłych jest natomiast niemożliwa.

Ostatni artykuł z pierwszej części książki napisała Lidia Urbańczyk. Jej tekst również jest pokłosiem zainteresowań badawczych. Został poświęcony specyficznemu gatunkowi literackiemu, a mianowicie horrorom dla dzieci. Utwory te – przekonuje nas autorka – są zwykle dopasowane do potrzeb dziecięcej wyobraźni; są to teksty, które straszą, ale i bawią. Celem autorki artykułu jest próba antropologii i charakterystyka nowego gatunku. Możemy zapoznać się z tezą autorki, iż straszyć nie jest łatwo, a przecież dzieci – podobnie jak dorośli – lubią przeżywać intensywne emocje w kontrolowanych warunkach odbioru.

Druga część książki, poświęcona wspieraniu czytelnictwa najmłodszych, składa się z pięciu tekstów. Napisali je bibliolodzy, ale wśród autorów znajdujemy również filologów polskich oraz pedagoga wczesnoszkolnego.

Celem autorki pierwszego artykułu – Sylwii Borowik – jest zaprezentowanie muzeum jako przestrzeni przyjaznej kształtowaniu kultury czytelniczej młodego czytelnika. Dodajmy, że Muzeum w Chorzowie jest obecnym miejscem pracy autorki, a zatem wypowiada się ona nie tylko jako teoretyk, ale również jako praktyk. W tekście znajdziemy odpowiedź na pytanie: w jaki sposób za pomocą książki i nowoczesnych metod pracy (*upcycling*, *kamishibai*, inżynieria papieru) – kształcić miłośnika czytania i sztuki. Współczesny świat – pisze autorka – wypełniony jest nowoczesnymi gadżetami zabierającymi dzieciom i młodzieży czas przeznaczony

kiedyś na czytanie i kreatywne zabawy, dlatego działania animatorów czytelnictwa i kultury są niezwykle ważne i potrzebne. W artykule zaprezentowane zostały również książki, które mogą zainspirować do przygotowania własnych zajęć kreatywno-edukacyjnych.

Kolejna autorka – Janina Karoń – z praktyką edukacyjną styka się na co dzień przez pełnienie funkcji trenera szybkiego czytania i efektywnego uczenia się w niepublicznej placówce oświatowej. Pracuje z dziećmi pięcioletnimi, ucząc je czytać metodą globalną oraz z dziećmi we wczesnym wieku szkolnym, usprawniając biegłość czytania. Karoń, szukając przyczyn, z powodu których wielu Polaków nie sięga po książkę, wymienia to, że nie potrafią sprawnie czytać, dlatego nie daje im to przyjemności. Autorka przekonuje, iż podstawa programowa, w wyniku której nauka czytania zostaje wprowadzona w jeszcze późniejszym wieku niż dotychczas, z pewnością nie poprawi statystyk czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. W artykule zaprezentowano proces czytania z perspektywy psychologii uczenia się, neurodydaktyki oraz treningu tej umiejętności, ponadto pod rozważyć zostały wzięte zagrożenia z takich podejść płynące.

Kolejny tekst – Wandy Matras-Mastalerz – autorki artykułów naukowych m.in. z zakresu historii literatury, czytelnictwa, kulturoterapii i biblioterapii, dotyczy badań naukowych na temat możliwości wykorzystania literatury w procesie wzmacniania rozwoju emocjonalnego, intelektualnego i społecznego dziecka. Czytanie jako podstawowy element procesu biblioterapeutycznego może prowadzić do istotnych zmian w psychicznym dojrzewaniu każdego młodego człowieka, może stać się inspiracją do różnych form aktywności, np. dyskusji, dramy, recytacji. Kształtowanie potrzeby i nawyku czytania – przekonuje autorka – jest warunkiem rozwoju krytycznego myślenia u dziecka.

Dwa ostatnie artykuły napisali bibliolodzy. W pierwszym – autorstwa Agaty Walczak-Niewiadomskiej – podkreślono, że udział ojców ma istotne znaczenie dla rozwoju emocjonalnego i intelektualnego dzieci. Autorka przedstawia liczne przykłady projektów i dobrych praktyk, których celem jest wprowadzanie ojców w książkowy świat dziecka, a także zwrócenie uwagi na korzyści, jakie wynikają ze wspólnego spędzania czasu przy czytaniu. Walczak-Niewiadomska zwróciła uwagę na możliwość wykorzystania projektów ukierunkowanych na współpracę z ojcami w planowaniu działalności bibliotek publicznych dla dzieci. Drugi – i ostatni zarazem tekst w zbiorze – należy do Michała Zająca. Jego rozważania dotyczą nieodpłatnego przekazywania książek nowo narodzonym dzieciom, które stało się formą promocji czytelnictwa w wielu krajach świata. Autor omówił akcje podejmowane w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Szwecji, Kanadzie, Japonii, Korei oraz Polsce. Szczególna uwaga została zwrócona na działania polskiej Fundacji ABC XXI i dystrybuowanej przez nią Pierwszej Książki Mojego Dziecka.

Publikacja adresowana jest do wszystkich, którzy szukają nowych inspiracji w zakresie krzewienia kultury czytelniczej najmłodszych, ale również do tych, którzy chcą poszerzyć i uzupełnić wiedzę na ten temat. Oddając w ręce Czytelników zgromadzony materiał wierzymy, że spełni on Wasze oczekiwania, a lektura okaże się tyleż przyjemna, co pożyteczna.

21 marca 2015 r.

W dniu pierwszego dnia wiosny

dr hab. prof. nadzw. Mariola Antczak

dr Agata Walczak-Niewiadomska